

GRANICA (1405) *sb f*

granica (1403), **hranica** (1), **chranica** (1); granica : hranica : chranica *LibLeg* (172 : 1 : 1).

Oba a jasne (w tym w pierwszym 8 r. błędne znakowanie).

sg *N* granica (70). ◇ *G* granice (53), granic(e)j (1); -e : -(e)j *LibLeg* (5 : 1). ◇ *D* granicy (8). ◇ *A* granicę (33) [w tym: -e (3), -ą (2), -a (2)], chranicu (1); -ę : -u *LibLeg* (3 : 1). ◇ *I* granicą (25) [w tym: -a (1), -am (1)]. ◇ *L* granicy (93). ◇ *V* granico (1). ◇ *pl N* granice (124). ◇ *G* granic (387), granić (2); granić *ZapKościer*; granic : granić *CzechRozm* (1 : 1). ◇ *D* granicám (6), granicóm (1); -ám : -óm *SarnStat* (1 : 1); ~ -ám (5), -(a)m (1) ◇ *A* granice (356) [w tym w e 2 r. błędne znakowanie]. ◇ *I* granicami (23). ◇ *L* granicach (208); -ach (103), -ách (57), -(a)ch (48); -ach *GroicPorz*, *Mącz* (5), *BielSat* (3), *WierKróc*, *BiałKaz* (2), *BudNT*, *ModrzBaz* (4), *SkarJedn*, *SkarŻyw* (2), *BielRozm* (3), *ZawJeft*, *WujNT* (2), *VoySzl*, *CzahTr*, *KlonFlis*; -ách *MurzNT*, *LubPs* (5), *RejZwierz* (2), *RejZwierc* (4), *BielSjem*, *Phil*, *KochCz*, *KochFrag*, *OrzJan*, *JanNKar*; -ach : -ách *Leop* (6 : 5), *UstPraw* (3 : 1), *BibRadz* (10 : 1), *BielKron* (10 : 12), *BudBib* (1 : 5), *StryjKron* (2 : 2), *GórnRozm* (2 : 1), *SarnStat* (40 : 12). ◇ *V* granice (2). ◇ sg *a. pl A* granicę *a. granice* (11).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *Umowna linia, pas rozdzielający dwa obszary; terminus Mymer¹, BartBydrg, Calep, Cn; fines Mącz, Calag, Calep, Cn; limes (terrae), meta BartBydrg, Mącz, Cn; confinium Calep, Cn [często pl w znaczeniu sg] (1062) : Mymer¹ 3v; BartBydrg 82, 157; RejPs 216v; HistAl K8v; LubPs X5v; Z łtap/ á świádecthwem zápewni lud: by lepak nieprzełthąpił gránic chcąc widzieć Páná/ á zginęło by ich bárzo wiele. Leop Ex 19/21, Ios 1 arg; BielKron 32, 32v; Decumanus limes, Liniya/ álbo Gránicá/ álbo ściáni od wřchodu słóncá ná zachód. Mącz 79a, 127d, 194a, 219b, 220d; Calag 256a; BOg wieczny/ który wřzyłtkim roskázuie Ziémřkim Tyránóm/ mówić łye gotuie. Pozowie ziemię od wřchodnéy gránice/ Až do słonecznéy poznéy łóznice. KochPs 74, 27; Confinium – Granica, przyległóřzc. Calep 238b; Finitores – Granice řipaiacy, granice widzelaicy. Calep 420b; Gnoma – Kamien albo słupik granice dzielacy. Calep 459b, 215a, 397b, 420a, 1057a [2 r.].*

granica czego (11): *HistAl* M3v; gdyřz on łam dawa wřřlyłtkim řywot [...] y wřzynił z iednego cřłowieká/ wřřlyłtek rořdzy ludzki/ áby mieřřkáli po wřřlyłtkiey řiemi/ zámierzáiac połtánowione cřály/ y gránice mieřřkánia ich [terminos habitationis eorum]/ áby řzukáli Bogá *Leop Act* 17/26 [przekłád tego samego tekřtu *Grzegřřm* A3, 51]; y wřtáwřř im gránice gory tey w okoł/ ktore ieřli ktory przeřdzye á dotknie řie gory/ vmrže *BielKron* 32, 32; Extremitas, Kray/ Kráwářř/ brég. Ora et extremitas regionis, Koniec á gránicá kráryny. *Mącz* 112c; *Grzegřřm* A3, 51; *CzechEp* 58. Cf »granice ziemie«.

granica między czym (1): *Fines*, Gránice ták miedzy połámy yáko y miedzy kráynámi álbo páńřtwy y kroleřtwy. *Mącz* 127d.

W porównaniu (2): który przerzeczony řkarb Zup [...] porządnie rořpráwił/ y iáko gránicámi iákiemi połtánowił *SarnStat* 369, 382.

W charakterystycznych połączeniach: granica długa, mierzona; granica krainy, mieszkania (2); *z granic zejřcie; granice dzielacy* (2), *postawić, przechodzić, przestápić, stworzyć* (2), *wydzialajacy, záołżyć*;

przez granice przejechać, wejść, wstąpić; za granice wypędzać; granicą (granicami) obtoczony, postanowić (2).

Zwroty: »strzec granice« (1): Morze z téy łtrony/ morze y z drugiéy Strzędz będzie iego gránice długiéy *KochPs* 105.

»granicami zagraniczyć« (1): bo y Offiárnikom y káżdemu z ofobná pokoleniu/ ofobne częścié ziemie pewnemi gránicámi zámierzyć y zágraniczyć kazał [*certis terminis circumscribi et definiri mandat*]. *ModrzBaz* 48.

Wyrażenia: »za wtórą granicą« = *daleko* (1): Ach czemuż brácia náłzy práwie o nas nie dbacie/ Iz zá wtórą gránicą od nas rozno miefzkacie *LubPs* hh.

»granice ziemie, ziemskie« (3 : 1): Tys łtworzył wřzvtki granice ziemskie/ thys łtworzył lato y wiołnę. *WróbŻółt* 73/17; *LubPs* dd4; *BibRadz Ps* 73/17; *BiałKaz* E3.

Zestawienia: »granica cardo« = *linia graniczna w postaci drogi, fosy lub między idącej z południa na północ* [*miedza – cardo qui a meridie ad septentrionem porrigitur Cn*] (1): Limes Decumanus, Gránicá Decumańska od wschodu do zachodu słońcá bywa mierzona/ To yełt w dłuřz/ zás Gránicá. Cardo/ od południá ná pułnoćy/ To yełt/ ná przek wřzerzą. *Mącz* 194a.

»granica dekumańska« = *linia graniczna w postaci drogi, fosy lub między idącej ze wschodu na zachód* [*miedza – decumanus, qui ab ortu ad occasum porrigitur Cn*] (1): *Mącz* 194a cf »granica cardo«.

W przen [z czym] (1) : Tych wyniołte gáłęźie precz fię rościągáią/ Ledwie nie z obłokámi łwá gránicę máią. *WitosłLut* A3v.

Przen (54) :

a) *Bardzo odległe krainy* (29) : Zamieřza łie lud y złęknie łie y łi ktorzy mieřzkáią na graniczach ziemie [...]. Na graniczach, łako w Indiey w murzyńskiey ziemi w Hiřpaniey y indzie od znamion. *WróbŻółt* V; *RejPos* 239v [2 r.].

granica czego (25): Y będzie pánował od morzá do morzá: y od rzeki ář do gránic okręgu ziemfkiego. *LatHar* 399. Cf »granice łwiata«, »granice ziemie«.

Wyrażenia: »od granic do granic« (1): Co do tych czáłow mocno/ y bez żadney przymowki záchowuie Apołtołłki Powřzechny Kołciół Chriřtuřow y Boży: od gránic ář do gránic łwiátá *WujJud* 239v.

»ostateczna (a. ostatnia) granica« [*w tym: ziemie* (5), *łwiata* (1)] [*řzyk* 6 : 1] (7): *RejPs* 27v; Do wřzytkich krolow Tyrřkich [...]. Y do Dedan/ do Themá/ do Buz y do wřzytkich tych ktorzy łá w ořtátecznych gránicách [*universis terminis mundi*] *BibRadz Ier* 25/23; *CzechRozm* 254v; A obróc ku mnie łwięte yřzy łwoie: Z gránice práwie łwiátá ořtátecznéy Do łiebie wřdycha łmutné łerce moię. *KochPs* 87; á to imię Phut wykłada łie po nářzemu Zawiałá/ Bo y Mauritania ielř práwie zawiáłá/ y ořtátnią gránicą ziemie przyległey Oceanowi wielkiemu ná zachod Słóncá *StryjKron* 11; *WujNT* 393 [2 r.].

»granica łwiata« (8): I będzie łie mi łwiádtzyć nie tylko w Ieruzálem/ ále teřz po wřtyłtkim [!] Zydołtwie/ y Sámárij / y ná ořtátek ałř do gránic łwiátá. *KrowObr* 45, 19v; wiele ludu náwrocił y kołciółow zálkładał ná Krzełciáńńką wiáreř/ iáko Auguřtyn s. piřze iz s czárynych iáłne podzyáłá/

náuczáiąc łłowá Bożego áz do gránic łwiátá. *BielKron* 144; *RejPos* 175v; *WujJud* 4, 239v [2 r.]. Cf »ostateczna granica«.

»granica ziemie« = *finis a. termini terrae Vulg; extremum terrae PolAnt* (15): Boć w ręku iego łá wšytki granice ziemie/ y wyłokołci gory łá iego. *WróbŻółt* 94/4; Widziały wšytki granice ziemie zbawiciela boga náłzego. *WróbŻółt* 97/3, 64/9; *LubPs* O6; *Leop* 4.*Esdr* 16/13; Iáko łá Bogowie ktorzy miedzy okolicznemi narody łá/ ták bliłko iáko y opodal od łiebie/ od iedney gránice ziemie áz do drugiey. *BibRadz Deut* 13/7, *Dan* 4/8, *Eccli* 44/22; *BudBib Eccli* 44/22; *ReszPrz* 105; *LatHar* 369. Cf »ostateczna granica«.

b) *Zakres działania lub pojęcia; norma, reguła, prawo; meta Cn [w pl]* (25) : To prawdá/ iż czáfem wykraczáją. Ale im teź łwyecy wyele przez gránice wymuyá/ á w łpráwy y vrzędý ich łye w piráją. *KromRozm III* H6v; *GroicPorz* 12v; Czyłcie to ielt rozumieć kto łie łam rozmierzy/ A rozeznavšy łwoy łtan ná wšzem łobyte wierzy, Azákryłli gránice łwemu przyrodzeniu *RejWiz* 90v; *ModrzBaz* 75v; Ale zołtań zá łwym plotem Krolu: inne łá gránice Krolewłkie/ inne kápláńłkie. *SkarŻyw* 91; *OrzJan* 93; Ták iż teź on Hiłzpan [...] częłtę żárty łtroił, żełmy żadnych pewnych opifánych gránic w łwym ięzyku niemieli *JanNKar* D2v.

granice kogo, czego (7): Ráczey łię niechay ten boi/ áby łię mimo gránice słowá Bożego nie tułáł/ áby raz łtráciwšy iednego Bogá/ nie łtrácił y iednego iego Syná *GrzegRóżn* Kv; *WujJud* 40; Lecź niebiełkie przykazánia wšytkim ktorziby łię od požádliwołci łiełefney hámwáć niemogli/ każá/ áby żony poymowáli/ á w gránicách [*intra limites*] prawdźiwego małżeńłtwá miełzłáli. *ModrzBaz* 54, 7; *CzechEp* *3v. Cf »z granic wykroczyć«.

W charakterystycznych połączeniach: granice kapłańskie, krolewskie, małżeństwa, ojców świętych, opisane, pewne, prawdy, słowa bożego (3), *uczciwości; granice mieć* (2), *zakryłić; w granicach mieć, trzymać, zachować*.

Zwroty: »od granic odstąpić« (1): od iego opinijey/ y od tych gránic/ ktore tá Confelšya záložylá/ łtopá iedną odstąpić nie łmieią *ReszPrz* 70.

»granice przechodzić (a. przejść)« [*w tym: w czym* (1)] (2): Skąd łie znáczy/ że ten mądry mąź wmiáł to dobrze włiebie wważyć/ iáko ięzyk ludzki ielt łzłodliwy/ ktory iák łkoro gránice łwe przeydzie/ człowieká do wiela niebełbezpiełności teź y nád nádzieię iego przywodzi *Phil* G3; *NiemObr* 10.

»granice przestępować (a. przestąpić)« [*w tym: w czym* (1)] [*szyk zmienny*] (5): *KromRozm I* Ev; *WujJud* 40; áby łnac miłóść abo nienawiłć/ nádzieiá ábo boiaźń/ ábo iákakolwiek inłza namięłnołć/ gránic wczłiwołci nieprzełtápiłá [*ne ... amor vel odium ... fines honesti egrediantur*]. *ModrzBaz* 7; niegodźiło łię niewiełłcie/ ták w wbiorzecł/ iáko teź y w inłznych wšzelákich łpráwách / gránic (iáko mowią) przełtępowáć [*nec rebus gerendis ... transilire*] *ModrzBaz* 31v; Nápomina Rzýmiáni/ áby od márnołci łwieckich oderwáni cále łię oddáli Pánu Bogu. 3 Nie wynofzáć łię z dárow Bożych/ áni ich gránic przełtępuiąc. *WujNT Rom* 12 arg.

»z granic [czego] wykroczyć« (2): *BibRadz* II 27c marg; Káždy tedy ma łię pilnie łtárác o to/ żeby w życiu łwem y w obyczáiocł [...] nie zmyłłonego niemiáł [...] / nic tákiego coby z gránic prawdy wykroczyłó [*quod veritatis fines excedat*] *ModrzBaz* 60v.

»z granic występować« (2): *CzechEp* *3v; Pomálu tedy do łzczęścia przyſtępuy/ A łzukáiąc go z gránic nie wyltępuy. *KlonFlis* E2.

»granice zamierzać; granice są zamierzone; granicami zamierzony« (1; 1; 1): Ey dobrzeby gránic niezámierzać Bogu/ y włzechmocności iego. *WujJud* 70v; Nie czytamy aby Apoſtołom pewne gránice zamierzone były. *RejPosRozpr* c2; *ReszHoz* 123.

Wyrażenie: »granica usypana« (1): aby tak łácno wiary Heretykom nie dawał/ á poſtánowienia oycow ná zborze Niceáłkim/ y gránic od onych vſypanych/ nieprzełtępował. *SkarŻyw* 389.

a. O granicach państwowch, plemiennych i administracyjnych; też pogranicze (707) : *MetrKor* 46/175v; abowiem rozvmiemi yz za yego panowania. granyczam náłchim tham sthey stroni pokoy bedzie zachowan *LibLeg* 10/150; kozdj znas czo flifchim ſhranycze tedjłmi to wynny Krolowy ye⁸⁰ M. oznaymycz *LibLeg* 10/155v; abi ony naprzod granycze nasche lidziem połłanim ktey rzeczi Thureczkie⁸⁰ Czefłarza okazały *LibLeg* 11/26; a tak v m patrczie y na połładek yefly ſye Turczy niepokvſchą y daley nad te granycze wzyacz y Camieniecz *LibLeg* 11/58; y temv yełt trzidziełczy abo łterdziełczy liath abo y wieczey yako Czarzowie przekopłczy zawłſche pothi granycze oznaymione. ti polya miewaly *LibLeg* 11/84, 6/78 *marg*, 118v, 157v, 7/69v [2 r.], 10/60 (61); *WróbŻołt* 106/2; *ComCrac* 15; Słyzelifmy iże thy będąc podniełiony w pycheł/ y przez proźną chwałę powyłzłzony/ zebrał łotrzyki z gránic zachodnich/ á żadałz z wielkołcią Perłow walczyc *HistAl* C3v; Rad Koronnych wezwać a z nimi sejm ten tu zložyc na to, abyłcie radzili, żeby granice były opatrzone ludem słuźebnem, ktory bywa za podatkiem pospolitym. *Diar* 23, 24; *GroicPorz* a3; I padł pierwłly los ná łyny Bieniáminowe/ [...] żeby poſiedli ziemię między łyny Iudá y łyny Iozeffowymi. I mieli gránicę ku pułnocy od Iordanu *Leop Ios* 18/12; [*Moabitowie*] zwołáli włlyłtki boiowniki/ ktorzy włlyłcy byli przepałani rycerłkim páłem po wierzchu/ y łthaneli ná łwych gránicach. *Leop* 4.*Reg* 3/21, *Ios* 18/20 [2 r.], 19/10, 25, *Iudic* 9/16, *Ez* 48/21; A gdybyłmy z gránic wołko rułzyli/ tedy poddałnym náłzym winnilmy łzkodę nágradzić. *UstPraw* D3, E3v; Włzák winien ociec łwięty/ páńłtwá Krzełciáńłkye/ Opátrowáć/ gdzye máią/ gránice pogáńłkye. *RejZwierz* 105v; Záchodnią też gránice [!] będącie mieć Morze wielkie/ kthore was iuź zá grániczy od Zachodu. *BibRadz Num* 34/6, *Num* 34/3, 4, 7, 9, 11 (13); Pan Bog wielki grom vczyłnił iż łie Filiłtynowie polękli poczęli vciekáć/ á Zydowie ie gonili bijáć áż do gránic. *BielKron* 63v; Albo wtey łwey fortunie/ czemu łie Tátárom nieoprze áby mu tak czeńto łzkod nieczynili około gránic *BielKron* 232; Potym rychło ofadził gránice ludem łwoim boiáć łie łzkod od Skánderbegá *BielKron* 257v; Ma Iucia zá gránice Eydorám rzekę *BielKron* 292v; y opánowali pola Temiłcirios z Greki o granicę/ s ktorych náieždali [!] ine krołełtwa. *BielKron* 297; Prowadził go Krol Bołełław z Gnieźná áż do gránic z wielką poćciwołcią. *BielKron* 345, 210v [2 r.], 220v, 290v, 308v, 335 (17); *KochSat* A4; Drzewá prochem przypáđły/ Tarcze poplełniáły. Włzyłtkie Gránice pułtę/ á Tátáryzn bierze *KochZg* A3v; Słyzá nieprzyaciéle przez gránice ryiá/ A wđdy moi wefeli/ łkaczá/ huczá/ pijá. *BielSat* Hv; *RejZwierz* [28²]v, 119v, 186, 251 [2 r.], 255v [2 r.], 261v; *BielSpr* b2, 70, 75v; *WujJud* 2v [2 r.], 135, Nn5v; *BudBib Ios* 17/10, *Agg* 2/8; Rycerłtwu łłuzbę żołnierzką żeby miano czym pláćić/ gránice od niebełpieczeńłtw/ aby byli wyłwobodzone. *BiałKaz* K4v; *PapřPan* A4v; A gránice náłze niech będą iáko żołnierzmi/ tak inemi obronámi opatrzone *ModřBaz* 103; O záloženiu łkárbu Rzeczypolitey [...]. Mieyłce tak wielkiego

fkárbu niechby było ze wńzech namocnieyńsze/ á od gránic nieprzyacielńkich co nadálej położone. *ModrzBaz* 123, 85, 88v, 103, 104v, 105; *Oczko* A4; Potym Krol woylko rospuścił gránice żołnierzami ofádziwłzy *StryjKron* 747; *BielSjem* 18; [*Car moskiewski*] Gránic y zamków budownych Odbiezał/ y miałt wárownych *KochPieś* 45, 15; żeby wam z támtąd nie tylko rádę ná to przynieśli/ iáko od Tátar obwárować gránice *GórnRozm* D3v, E3, Mv, M2; *Paprup* A3, A3v; ale nad granicą chwilę się bawił awiętńzego woiska dlapokrzepienia sposabiał *ActReg* 121, 86, 103, 143, 148; Limenarcha – Przełożoni nad przepuńczaniem przez granicze, portowni łtarolta. *Calep* 604a; *OrzJan* 88; *KońakCath* A4v; Dam pokoy ná gránice wálze/ łpác będziećie/ á niebędzie ktoby wa^m miał przelzkodźić *KońakSzczęśł* B, B; Kommilńfarze między pánłtwy Koronnemi, á między pogránicznemi wysyłani ku pogodzeniu różnic y łprawiedliwośći, y gránic, y o cłá. *SarnStat* 836; A zásię gdzie Bierzwienik z Notelńzą ścięka fie/ nołowicę rzeki Notelńzy będzie gránicá *SarnStat* 1073; A gdzie w lińciech gránice nie łá opifáné/ tám przerzeczone Książęta łwé rádne Pány máią zelńac: także y zakon. *SarnStat* 1109; My obiecuiemy dáć lińty do Przełożonych Gránic/ Zamków/ y Miałt *SarnStat* 1235, 124, 131, 401, 878, 1053 *marg* (40); *PowodPr* 56; *SkarKaz* 39b, 40b; ábychmy kaźdego nieprzyaciela Koronnego/ [...] żołnierzmi zá Pobor/ od gránic odganiáli *VotSzl* C3v; *CzahTr* I2v; A gdy zápędzi łtádo zá cudze gránice: luź beńpieczen/ mniema by wolen łzubienice. *KlonWor* 21.

granica czego (108): *MetrKor* 40/825; y zamek na granici oney ziemie Imionem Azow zbudował na brzegu rzeki Donu *MiechGlab* 40, *4v [2 r.], 24; *LibLeg* 7/8v, 10/66v, 150, 11/23, 24, 83v; *LeopNum* 21/13, *Ios* 12/2, 4 [2 r.], 5, 19/12, 1.*Par* 5/23, *Ez* 48/12; á była gránicá dziedzictwa ich áż do Sáryd. *BibRadz* *Ios* 19/10, *Gen* 10 *arg*, 19, I 98c *żp*, *Num* 34 *arg*, *Ios* 19/18 (14); Nie daleko od gránic tey ziemie iełt miałtho [...] Apolonia *BielKron* 274v, 41v [3 r.], 202, 209, 222v, 236v [2 r.] (17); *BudBib* *Ios* 12/4, 5 [2 r.], 13/3, *Iudic* 11/26; *ModrzBaz* 30v, 105; *SkarŻyw* 28, 331, 519; Iże kędy gránice Szłácheckie do gránic Woiewódtwa drugiego przybiegáią, tám dwu Podkomorzów, lbo y trzech, iełli y trzeci⁸⁰ fie dotyka, wywodzą. *SarnStat* 460, 130 [2 r.], 131, 132, 156, 187 (19); *SkarKaz* 41a; *CzahTr* E4. *Cf* »granice korony«, »granice krolestwa«, »granice państwa«.

granica między kim, między czym (a, i kim, czym) (22): *Navka* thim ktorzi od nas są na okazanie granycz miedzi náłchemy a Tureczkiego Czefńarza panstwi wińlany *LibLeg* 10/69v, 6/78, 159, 11/22, 24v, 85y; *ComCrac* 15; Gránicé między Woiewódtwem Kiiowńkim y Powiátem Mozérńkim. *SarnStat* 1029; Gránicá miedzy Polńką y Prufy *SarnStat* 1070 *marg*, 947, 1029, 1070 [2 r.], 1072, 1110 [2 r.] (15).

granica z kim, z czym (20): a tak baczczie v.k.m. łkym maya Thurczy granicze *LibLeg* 11/44, 10/70v, 72, 11/23, 26v, 44v (9); *BielKron* 345; Po tę [*Okę*] była gránicá z Mońkwą z drugiey łtrony *StryjKron* 421, 421 [3 r.]; *Paprup* Bv; *ActReg* 46; *OrzJan* 128; Gránice Mázoweckie z Prufy. *SarnStat* 1109 *marg*, 878, 1110 *marg*.

W połączenia z nazwą kraju, z przymiotnikiem od nazwy kraju, z imieniem władcy danego kraju lub ludzi ten kraj zamieszkujących (189): *MetrKor* 40/813, 46/175v; tedy w Eipcye na granicach Eliopoleod było nyektore xiáże *HistJóz* B3; gdy Iuhrowie ciągneli ku biańemu iezioru tedy widzieli na granici biańey Rufi obraz ieden lodowy *MiechGlab* *4v, *4v, 16, 24, 60, 74; przeszly przes granicze Byalogrodzka kyselka wńzy spvńtołchily *LibLeg* 10/91, 7/8v, 10/71v, 93, 150, 11/57v, 72v, 157v;

było też rycerstwo krolá Anektanabá wstawione ná straży gránic Perskich *HistAl Av*; á rozgłosiło sie imię iego/ aż do gránic Egipskich *Leop 2.Par 26/8*; Y Wstawłfy z onąd/ przyśledł do gránic Zydowskich zá Iordanem *Leop Mar 10/1, Num 21/13 [2 r.]*, 15, 24, *Ios 12/3, 4 [2 r.]* (17); A gránice Chánáneyczykow były poczawłzy od Sydonu *BibRadz Gen 10/19, Gen 10 arg, I 98c źp, Num 34 arg, 3, I 98d marg* (16); aż przyśzło do zbroie/ napierwey ná gránicách Hiszpańskich/ Potym v Belgyki *BielKron 197v*; Adryan Papież był narodu proftego z Niemiec z Miałtá Traiectun zgránic Holánderskich *BielKron 198v*; támże ná gránicách Gálácyey á Bityniey vffy złykowawłzy bitwę zľobá zwiedli. *BielKron 240v*; Thá ziemiá ma ľpotrzeb zboża y winá/ przyległá ku gránicám Kłiełtwu Sabańdiyskiemu. *BielKron 283*; Od gránic Węgierskich odpędził Fráncuzy drapieźne *BielKron 340v, 30v, 41v [2 r.]*, 175v, 201, 202 (47); *Mqcz 5c, 59c, 355a*; á czálem drugi/ chocia nie będzie w Czechach/ iedno iz gránicę Słáfká przeiedzie/ tho iuż ináčzey nie będzie chciał mowić/ iedno po Czelku *GórnDworz F2; RejPos 204 [2 r.]*, 204v; *KwiatOpis [C2]*, C3v; Pan okrwáwił gránice Polłkie *RejZwierc 255 marg [idem]* Bbbv; *BudBib Num 33/44, Ios 12/4, 5 [2 r.]*, 13/3, 4 (15); *StryjWjaz B [4 r.]*; KŁońcy ácz ná Wołyńskiey gránicy miełzkáią/ Włzákoż y ná Podolu też y w Ruśi máią *PapřPan 14v; SkarJedn 321; KochPs 98; Vrodzony w miáłtecłku Sifan ten Symeon ná gránicách Cylicyey/ zmlódu owce páł v Oycá. SkarŻyw 28, 331, 571, 574*; co iesłiby ná Turki chciał woynę wieść/ tedy to mogł dołyc prołcieyľzą drogą vczynić/ y do gránic Tureckich przyść *StryjKron 672, 31, 41 marg, 46, 165, 284 (14); KochPam 84; ActReg 41, 46, 95, 182; KochCz B2; WujNT Matth 4/13, 19/1, Mar 10/1*; Byłó téż y drugie miáłto temuż podobné, ále iuż ná gránicách Włófkich y Fráncuskich *JanNKar B4*; A té ľá gránice ziemie Zmudzkiéy y Prufkiéy. *SarnStat 1110, 187, 878, 983, 1059 marg, 1109 (15); VotSzl C4; CzahTr Hv [2 r.]*. Cf »gránice koronne, Polskiej Korony«.

W charakterystycznych połączeniach: *granica kończy się (2), obraca się (3), wpadnie, zachodzi, zakoliła się; granica bliższa, domowa, dzierzana, nieprzyjacielska, obroniona, obwiedziona, odnowiona, okazana (2), opatrzona (2), opisana (2), oznajmiona, pogańska, postanowiona, (p)oznaczona (naznaczona) (3), pusta, zgodzona (2); granica dziedzictwa, krainy, krola, ksiąźąt, powiatu, wojewóđztwa; granic(e) droga, koniec, miejsce, niepewność, obejrzenie, okazanie (4), opatrzenie, ordynacyja, pogodzenie, poprawienie, porządek (2), przełóžony, rozdzielenie, straż, ugodzenie, uspokojenie (2); granic dowiedzieć (wywiedzieć się) (3), dowieść (2), odbieżeć, ujechać; granice bliski, blisko (2); od granic(e) bliźey, chodzić, daleko, jachać, odemknąć, odemknion, odganiać (wygnać) (2), odległy (2), odpędzić (zapędzić) (2), wracać się; do granic(e) (do)prowadzić (3), gonić, kończyć się, panować (2), (przy)jechać (3), przyjść (iść, przychodzić) (8), przyźać, rozgłosić się, ruszyć się, ściáğać się, wracać się, wyprawić, wywieść; z granic ruszyć, wrocić się (2), wyjść, zebrać (2), zjechać, zostać; granicy przyległy; ku granicy iść (2), obracać się, ściáğać; granicę (granice) dokonać, kazić, kłaść (2), mieć (10), obwarować, okaz(ow)ać (ukazać) (14), okrwawić, opatrować (opatrzyć) (5), osadzić (2), pokropić, położyć (założyć) (2), postąpić, przeciágnąć, przechodzić (3), przejechać (przejeźdźać) (2), przestąpić, przeznaczyć, przywrocić, rozmierzyć, rozwieść (rozwodzić) (2), ruszyć, skończyć; wu granice ciágnąć, (powy-, ze)śłać (14), (przy)jechać (4), przyjść (pojść) (5), przysięć, przysięga, ruszyć, uciec, wyjeźdźać, zstąpić; o granice opanować, pisać, powiedzieć, sprawować, zawodzenie, zgodzić się (4); przez granice bywać, chować, paść, przeganiać (3), przejść (4), przepuszczanie, ryc, wtargnąć, wygnać;*

za granicę chodzić (iść) (3), (po)ciągnąć (4), (po-, wy)jechać (jeździć, przejeżdżać) (10), przeganiać, przejść, przepuścić, ruszyć (się) (4), ślać, uciec, wieść, wychylić, wyganiać (wygnać) (3), wykraczać, wypędzać (zapędzać, zapędzić) (3), wypuszczać, (wy)wieźć (wywozić) (7), wywodzić (2), wyzwać; za granicę ciągnący, przedawanie, wyciąganie (wyciągnięcie) (2), wyganiany, wynoszony, zsadzon; granicą (granicami) iść (przyść) (2), zamknięty; za granicą być, czynić, dostać, iść, mieć, nagabany, pojman, zadzierżany; na granicy (granicach) bronić, być (11), chować, czekać, ćwiczyć się, dziać się, dzierżyć (2), leżeć (położyć się) (17), mieć (3), mieszkać (4), nastawiać głowy, opatrować (2), pobić, posieść, postanowić, postawić (3), sprzedać (2), przywieść, siedzieć, stać się, stanąć, strzec (2), urwać, wkopać, wojować, wziąć (2), założyć (2), zasadzić (się) (2), zbudować, bitwę zwiesić, zjechać się; na granicy (granicach) bity, karany (2), leżący, mieszkający (2), położony, przyjęty, zbudowany; o granicach dowiedzieć się; po granicy (granicach) chodzić, działać, popalić, uczynić szkody (2), wić się; przy granicach leżeć (2), zachować; w granicach być, mieszkać, postanowienie, uczynić.

Fraza: »granica pojdzie (a. idzie, a. przyjdzie itp.), bieży« [szyk zmienny] (10 : 1): a ot tad od vlczia Nyeftrowego Lymenem polzla granycza mymo oczakow az do vlczya Nyeprowego *LibLeg* 10/71v; A zaś od południá z łrony Káryáthyaryrn/ wychodzy gránicá ku morzu *Leop Ios* 18/15, *Ios* 19/22; Y bieży gránicá ich do Tabor/ do Sehefimá *BibRadz Ios* 19/22, *Num* 34/3, 8, 10, 12, *Ios* 19/11; *BudBib Ios* 17/7, 10.

Zwroty: »deptać granice [czyje]« = *najeżdżać zbrojnie, napadać* (1): A on wybáwi nas gdy Ałsyryánin przydźie do źiemie náłzey/ á będzie deptał gránice náłze [*et cum calcaverit in terminis nostris*]. *BibRadz Mich* 5/6.

»granice graniczyc; ograniczenie granic« (1 : 1): odpýłalyfczcie woliá swoye opowyadayacz y ti granycze chcącz granyczicz *LibLeg* 11/83; tedi on pital tegoz połlancza wielie może livdv bicz dopyro przy panach waschich ktorzi wiyachaly teras dla ograniczenya tich granycz. *LibLeg* 11/85.

»granice najeżdżać« = *infestare fines Modrz* [szyk zmienny] (2): *ModrzBaz* 64; á fam ciągnął przeciw Xiążęćiu Czełskiemu Bolełławowi Brátu ćiotecznemu/ ktory Polłkie gránice około Kłocká náiezdzał *StryjKron* 165.

»(o)bronić, obrona, bronienie granic; granica (ma być) (o)broniona; obrona, bronić się na granicy« = *fines tueri Modrz; metas a. granicies tueri JanPrzyw* [szyk zmienny] (18 : 2 : 1; 2; 4 : 1): a gdy ludziom ukażą obronę na granicy, nadziewać się tego żeby rychlej się dali przywieść ku czekaniu tego wolnego czasu. *Diar* 68, 67, 68 [2 r.]; O bronieniu Gránic. *UstPraw* D3; Sláchtá winna bronić granic od włkokow nieprzyacielfkich *UstPraw* D3; Nie po winniłmy iedno ná gránicách bronić łie nieprzyacielowi, *BielKron* 328, 131v, 222v, 226, 308v, 410 [2 r.], 428v; *CzechRozm* 181; Wierz mi iże nie domá ták pocechowány/ Ale broniący gránic tám miedzy tyrrány/ Snadź męźniew niźli Kokles on pocźynał łobie *PaprPan* H2v, Cc2v; *ModrzBaz* 30v; *StryjKron* 350; Czáfú pod Interregnum gránice królełtwá máią bydź bronioné. *SarnStat* 4, 125 źp, 891 [2 r.], 1051; *SkarKaz* 41a; Widzimy iáko Cefarz Chrzełćijáńłki y Turecki w ziemi Węgierłkiej y indziej/ gránic łwych bronią. *VotSzl* C4; *CzahTr* F4v; *SzarzRyt* C.

»granice oznaczyc (a. naznaczyć)« (2): *LibLeg* 11/24; Gránice Tureckie áż do morzá kthore zowá Ionium náznáćzył. *BielKron* 241.

»granice postanowić, ustawić; granice(-a) były (a. ma być) postanowione(-a)« = *constituere terminos* *Modrz* [szyk zmienny] (1 : 1; 2): *przes lyfti swoye wfkazal ze to yeft ye⁸⁰ m. wolia abi te granycze bily ogladane y postanowione LibLeg 11/25, 6/159; gránice po rzekę Elb álbo Labi aż do morzá Niemieckiego łobie fnimi vftháwił BielKron 345; poštánowił gránice onych ludzi wedle liczby fynow Izráelfkich. ModrzBaz 105.*

»granice powieść; granica będzie wiedziona; wiedzenie granic« [szyk zmienny] (2; 1; 1): *Gránicá też tá będzie wiedzioná [egredietur terminus] aż do Zefronu BibRadz Num 34/9; Gránicę też od Wfchodu powiedźcie od wfi Enán aż ku Sefámá. BibRadz Num 34/10, Num 34/7; SarnStat 1072.*

»granic(e) strzec« (2): *Bo Márchionów vrząd iest, pográniczná obronę dźierzec: y ztąd ie Marchiones ięzykiem fwym zową, co gránice ftrzędz winni. SarnStat 131; GrabPospR N2v.*

»granice, granic (po-, u)czynić; granica jest (a. aby była, a. ma być) uczyniona« [szyk zmienny] (8 : 1; 5): *y chodzyly granycz czynycz a tak niebilo dobrze ale polozily tam głowi LibLeg 11/57v; yz ony nad rofkazanie wasche pana swego nie chczyely granycz flvłznich vczinicz LibLeg 11/86, 10/70, 70v, 11/26v [2 r.], 85, 85v; Granice wrzece ofie zflupow zelaznich potziniel PaprUp Bv; Gránice między Xiążęciem ftolpłkim á Miłtrzem máią bydź vczynioné. SarnStat 1113 marg, 1029, 1071, 1264; KlonFlis Gv.*

»granice utwierdzić; granice utwierdzone« (2; 2): *które ofoby ták wybráné/ gdy przysięgá ćielefná gránice miedzy ftronámi ták niezgádzáiąćémi fie vtwiérdzą [terminantur et desinunt JanStat 848] SarnStat 1072; Gránice oné ták vtwiérdzoné przez przysięgę [...] máią zoftác [de praedictis limitibus JanStat 848]. SarnStat 1072, 1264 [2 r.].*

»wtargnąć przez granice« (1): *Przitim ktorzi Tatarowie bily wtargnely przes granycze panstwa waschego LibLeg 10/67v.*

Wyrażenia: »od granice do granice« (5): *y poddał iá Faraonowij y wftytek lud iey od granice do granice krom zýemie kapłańskiey HistJóz E3; LibLeg 9/53v; Przythym Symonowi brátu iego dał ftarostwo od gránic Tyrłkich aż do gránic Egiptłkich [a terminis Tyri usque ad fines Aegypti Vulg]. BibRadz 1.Mach 11/59, Ez 45/7; RejPos 204.*

»granice koronne, Polskiej Korony« [szyk 17 : 1] (17 : 1): *Gdzie poffel wasch powiedzial przed namy o Tatarzech Byalohrodzkich ktorzi sye bily wtargnely przes granycze polskiey Coroni LibLeg 10/66v; By snadź w niebytności JKM tu od Korony granice koronne od nieprzyjaciół pogránicznych nie były przegabane, raczył tu JKM zjechać Diar 23; Prot A4v; OrzJan 55; SarnStat 102, 117, 124, 130 [2 r.], 131 (13); SzarzRyt C.*

»granice królestwa« = *margines imperii Mącz; limites a. metae regni JanStat; fines regni JanPrzyw* (16): *BibRadz 2.Par 8/2; Mącz 193d, 210a; A Iefliby téz zá czafu pánowania náfzého/ ábo potomków náfzych dla woyny zá gránice królestwá iechác nam była potrzebá SarnStat 135; [ludzie] ktorzy woły/ bydlá/ y inné rzeczy [...] w królestwie kupuią/ á oné zá gránice królestwá wiozą/ álbo gonią/ będą powinni pokázác fie w Komorách/ które íą na clá náfzóné SarnStat 398, 4, 300, 451, 883, 891 (12); CzahTr F4v.*

»granica naruszona« (1): *Granice W.XL.⁸⁰ nad spisy Vniew nawielu mieyscach naruszone. ActReg 41.*

»granice ostateczne (a. ostatnie)« [szyk 2 : 1] (3): rozbili namioty fwoie v Ethán ná gránicach oštátnich Egiptu. *BielKron* 30v; *KochPs* 98; y idąc aż do oštátecznych gránic [ad finales granicies *JanStat* 869] miáfteczká Crifzburg y wsi Háldenftad/ gdzie fie welpólek zefzły/ táfz wieś [...] ma zoftác w páńftwie y przy Zakonie nálfzym. *SarnStat* 1090.

»granica państwa« = *limina imperii Mącz*; *fines imperii Modrz* (8): Iefly zebi wiecz ktorzi owczarze chcieli za wolią wałchą na polach przes granyczae panstwa waschego owcze fwe pascz *LibLeg* 10/68v, 10/67v, 68; *Mącz* 193d; zwáfzyczá iz to widzimy v Turkow wobyczáiu/ że ná gránicach páńftw fwoich [in finibus ditionum suarum] zamki od woyny dobrze opátruią *ModrzBaz* 103, 105v; *OrzJan* 94; *SarnStat* 438.

»pewna (ma być) granica; pewność granic« [szyk 6 : 2] (7; 1): ysch my do tich czáfłow pewnofczy tich granycz wiedziecz niemozemi *LibLeg* 10/68, 10/68v, 11/22, 24, 83v, 86v; *BielKron* 345; ktorzy powinni będą pewné gránice miedzy témy Woiewódfztyw vczynić. *SarnStat* 1029.

»granica słuszna« [szyk 4 : 1] (5): abichmy sobv ftron granicze mieli czifthe afłvschne abi náfchi poddany fwałchimi poddanimy y woyewodi vkraynimy wieczey miedzi fobą otho przimowienia zadnego niemiely. *LibLeg* 10/61v, 11/83v, 85v, 86, 86v.

»stara, (ktora jest) staradawna (a. starodawna), dawna granica« = *antiquus terminus JanStat* [szyk 6 : 4] (4 : 4 : 2): yeftesmi gotowy granicze ktore są dawne a prawdzwywe miedzi naschemy a Tureczkymy panstwi okazacz. *LibLeg* 10/70; alye gdi polia vedlie ftarich a prawdzwywich granycz ogranyczone będą tedi póffel nasz powye ze radzi to mi vczynymi [...] dlia they przyazny która yefth miedzi Czeflarzem Tvreczkim *LibLeg* 10/71; yedno ze tha zyemia od dawnych czasłow przifłvřcha kv zamkv oczakowfkimv ktori mi trzimami teras wmoczi swey zawřche vziwami tego vedlie staradawnych granycz *LibLeg* 11/20, 10/70, 11/25v, 26, 27; *SarnStat* 1088, 1110; *KlonWor* 4.

»granica (z)wieczysta (a. wieczna)« (3): chcząc otim sprawiedlywie sye dowiedziecz gdzie fą y na ktorich mieřczach granicze zwieczifte tego zamkv naschego oczakowfkie⁶⁰ *LibLeg* 11/83v, 11/83v; onéy rzéki połowicá Bierzwieniká będzie gránicą wieczną [erit limes perpetuus *JanStat* 849] miedzy Króleřtwem Polřkim/ y ziemią nowego Márgrábřtwá. *SarnStat* 1072.

Szereg: »granica i brzeg« (1): y niech nie będzie ná téy rzéce żadného Młyná ná gránicach y brzegách [in limitibus et rippis *JanStat* 846] fpólnych. *SarnStat* 1070.

Wyrażenia przyimkowe: »na granice« = *na pogranicze* (30): *MiechGlab* 16; yřfz yey M. fzdworv řřwego Pawła Comornyka do Barv na granicze póřlacz raczila. *LibLeg* 11/134; Tho theřch hořpodar moy Ilayřch woyewoda póřlal na chranyczv lyřthi řřwoye *LibLeg* 11/162v, 10/72, 11/19, 20v [2 r.], 21v, 58 (14); *ComCrac* 15; potym sřtápillřmy ná gránice zachodne/ gdzie tám wřzyřcy przebywáięcy pod náfze páńftwo fie poddáli *HistAl* D5; *BibRadz Iudith* 2/14; *BielKron* 191 v, 316v, 320, 406, 415v, 418, 434; Rotmiřtrz ieden ciągnąc z rothą řwá ná gránice/ miał nocleg w Biřkupiey wsi *GórnDworz* R4v; *ActReg* 40, 61; *WujNT Matth* 19/1, *Mar* 10/1.

»o granicę« = *tuż przy granicy* (1): [Cesarz turecki] teraz iuż ztobą/ y z króleřtwem twoim niedáléy iefť/ ieno o gránicę. *OrzJan* 73.

»za granicę« = *do obcego kraju*; *extra terminos Mącz*; *extra fines Modrz* (49): abi ony Czycho y řpokoyne řřya zachowaly. [...] Aza granicze do szadney Zyemye Nyeprzyyaczyelřkyey any yezdycz

any łflacz nyefzmyely. *LibLeg* 11/133v, 6/118v; *Mącz* 450c; *Prot* A4; Ale łie niechciał żadną rzeczą bawić/ tylko wolny á łpokoyny żywot łobie obierał. A s Polłki teź iáko żyw zá żadną gránicę nie wyiechał/ chyba w kłiełtwie Litewłkim bywał y to bárzo máło. *RejZwierc* Aaa; *BudBib Iudic* 11/18; Byłaby teź rzecz bárzo pożyteczna/ náleść do tego drogę/ áby pieniądze zá gránice niebyły wynofzone *ModrzBaz* 35, 83v; *StryjKron* 577, 657; żeby was Krol dawłzy pieniądze/ *super haftam* zá gránice nie wywodził *GórnRozm* Bv, E3v, M [2 r.], Mv; *OrzJan* 58, 59; áłbo teź wołfko nád Dekret Séymowy zá gránice [*extra regnum JanStat* 540] do nieprzyiaćiół wywiódlęś. *SarnStat* 142; O wolnym przedawaniu zboza zá gránice *SarnStat* 295; Stárołtowie zá gránice nie máią robotniká do Wołóch wypułczáć. *SarnStat* 523, 117, 131 [2 r.], 132 [4 r.], 135, 301 (28); *KlonKr* E3; *VotSzl* D3; trzebáby teraz łákiego Interregnum: ále przydzie nam íś Albo ná Nis, albo gdzie łłuzyc zá gránice *CiekPotr* 41; Nie mow/ Nie powinienem iecháć zá gránice *KlonWor* 31.

»za granicą« = *w obcym kraju* (10): yszby ony zadnych nayałdow gwalthow y skod zagranyczą w panysthwach Crolya ye⁸⁰ M. pana mego czynycz poddanem V. Ce M. nyedopułczaly *LibLeg* 7/32, 6/118v, 7/33, 11/23v, 133v; Ale gdyby zá gránicami był poyman w nieprzyiaćielłkiewy ziemi y łzkody/ y więzienie winniłmy nágródlzić. *UstPraw* D3; *BielKron* 213; *ModrzBaz* 25v; tedy wždy owé rány łzeyłze będą których zá gránicami dołtániemy *OrzJan* 136; O tych, którzy w gránicach y między Mytnemi Komorami miełzkáią: á cokolwiek w miáłteczkach, które zá Komorami y Gránicami łą, kupuią. *SarnStat* 1241.

»na granicy« = *na pograniczu; in finibus* *Modrz, JanStat; in graniciebus* *JanStat* (127): A thim lyvdziom wałłym. ktorzy na granyczy łą potrzeba. abılczyą mocno rołzkazaly. yłzbi wałłkiewy ziemye drvgi raz nyekazili. *MetrKor* 46/118, 40/825, 46/175v; *HistJóz* B3; *MiechGlab* 40; Thełł na granyczach zly łvdzie mayą bicz karany łz obv stron po stharadawnemv *LibLeg* 6/159v; Pogranycznim starółtam Krol ye⁸⁰ m zawzdj rołkazvye y yełcze podrugie rołkaze abi na granyczach Złodzieystwa bronly a łprawiedlywosc czynily. *LibLeg* 11/50; abi połlal w.m. [...] kv panom zyemyanom. kthorzi maya włłzi y ymyenya nagranyczach. *LibLeg* 11/162v; y przyachawłchi wnałche moldawłkiewy zyemye nałchamey granyczi y wyelkiewy nyepołpolythe łkodi czynily. *LibLeg* 11/164v, 6/78v, 117, 10/150, 11/71v, 72 (22); *ComCrac* 11 [2 r.]; A yego K. Mcz raczył obyeczac mieć łtrałł pylną y pewną y chowáć yą na Graniczach ku Ziemy Tureczky przyłeglich *ConPiotr* 31v; *Diar* 23 [2 r.], 67; Záłmućá łie Narody/ á połekáią łie cud twoich ktorzy ná gránicách miełzkáią [*qui habitant terminos a signis tuis*] *Leop Ps* 64/9, *Num* 21/13, 24; On záłię ná gránicy/ ná Rycerłkiewy łpráwie/ Snadź łwe czały wychowáł/ od młodości práwie. *RejZwierz* 92; ZBáraz był kiedyś zamek/ ná gránicach łławny *RejZwierz* 92, 103; tedy przeciwo niemu wyiechał do niekthorego miáłteczká Moáłłkiego v Arnon/ ktore było ná łámey gránicy [*que est in extremo termini*]. *BibRadz Num* 22/36, 4.*Reg* 3/21, 2.*Par* 8/2, *Judith* 14/3; y íełł to łpodziwieniem káżdego mądrego człowieká/ czemu thy łotry w pułczáią do ziemie ná gránicách/ czegoby mieli pilnie Sthárołtowie dogłędáć *BielKron* 262; Ma Szwecia kłiełtwo Angiermańskie/ kthore ku pułnocy ná gránicách Lápanow dzikich ludzi łeży *BielKron* 293v; Krol Włádlzilaw dobył záłię zamkow ktore byli połiedli Rákułzanie ná gránicach. *BielKron* 389, 30v, 41v, 108v, 175v, 202 (36); Calabria [...] Krayiná we Włółzech/ ná gránicách przećywko Greciew/ w ktorey Brundufium głowne miáłto. łeży. *Mącz* 30d, 5c, 59c, 194a, 355a; *Prot* B4v; *KwiatOpis* [C2];

RejZwierc 186v, 251; *BudBib Num* 33/44, 1.*Mach* 3/42; Náiázdow y fkod/ drapieźnych Tátárow/ áby przeľtrzegano y łtrzeźono/ ludźmi łłuźebnymi/ ná gránicách. *BiałKaz* K4v, K4v; *PapřPan* I4v; ktorzy gdy słyfzã/ źe źołnierze náľzi ná gránicy leżã/ domá mieľzkáią/ á náľzych źiem nie woiiã. *ModřBaz* 103, 103 [2 r.]; *SkarJedn* 321; *SkarŻyw* 28, 331, 571; *StryjKron* 31, 437, 672, 722, 781; *GórnRozm* D2, M2 [2 r.]; *ActReg* 125, 148; *Phil* C3; *KochFrag* 29; *OrzJan* 11; *WujNT Matth* 4/13; *JanNKar* B4; Vltáwiamiy takźe: iź iefli ludźie do źiemie Cypľkiéy Sól z Zupy Bocheńľkiéy wezmã/ á iefli iã w Sączu álbo ná innych gránicách przedáďzã: tákowãź kaźń máią znośić. *SarnStat* 374, 102, 108, 300, 319, 374 (10); *VotSzl* C4; *CiekPotř* 60.

»po granicach« = *na pogranczu* (7): od tich czałow Wuhrowie Pannonią [...] poľiedli. Gdyź Słowianie telko po granicach. Pannoniey zoľtali. *MiechGlab* 60; wiele miaľł y wśi popalon o/ zwłaszczã w Sáľkiey źiem i/ y po gránicách. *BielKron* 218v, 253v; *RejZwierc* 185; *BielSen* 19; *ActReg* 147; *CzahTr* D4v.

»w granicach« = *na pogranczu* (4): Ale teras ták tzyńmy/ by wolność y s páńľtwem/ Iuź nie była pod mocã/ pod márnym pogáńľtwem Iuź ľã w gránicy/ Zli wľzem pohancy. *WierKróc* B3; O tych, kťorzy w gránicach y między Mytnémi Komorámi mieľzkáią *SarnStat* 1241, 891, 1241.

b. *O granicach prywatnych posiadłości (242)* : gydãcz oththey tho granycze asz do drogy kthora shya vyedzye Sraszyncza do Rakoua polye gayu vyshokyego [...] esz tho yesth na lyewã strona pana Razynskyego a na prawa stron a nasze gymyenye Rybyenskye *ZapWar* 1522 nr 2287; owa wsisthkiego czo tu iest w Varschewskim powiacze pan alexy spanem Castallanem máią tesh do tych ze piaczy lath vzywacz y ony napoly trzymacz a takiesz granicz wsisthich gdzie by iedno była potrzeba dowiescz awssakos panu Iakubovy brathu máią czo rok placicz *ZapWar* 1548 nr 2668, 1502 nr 1906, 1907, 1908, 1910, 1521 nr 2168 (11); A o tymźe się pracujã Zęby i nokti siľujã, By onego przyczynili, Czego łakomie nabyli. A pomykajãc swych granic Nie mają sobie krzywdy za nie *BierRozm* 17; Poľtanoviono a vchwaliono iefł iź Commiľfarze niemayã wspravach ľãdv ľwoiego odstempovacz ľtatutu poľpolitego okolo granicz vykvpna ymienia abo dzialv opiľanego. *ComCrac* 17v; *RejWiz* 87 [2 r.], Cc7; Duchowni ľãdźić niemaia [!] rzeczy ziemľkich/ á ľami krzywd ziemľkich/ iáko o gránice/ o zábicie/ o rány/ o chłopã zbiegłego dochodić [!] niemáią *UstPraw* B; Kto imienie przeda/ ten ma gránicę vkázãc kupcowi *UstPraw* H; tedy onã rzekã ma być gránicę/ kthorey máią obiedwie wśi vzywãć iáko rzeki gránicznej *UstPraw* Iv; O liściech ná gránice. Gdy kto vkaźe ľiľt Commiľľarľki przez nas potwierdzony/ kťoryby znãczył znãmionã grániczne *UstPraw* I2v, A3, A3v, H [2 r.], H3v, H4v [3 r.] (28); VKaźyľz ty gránice/ pánie zyemiáininie/ Bo tych błot nie zyeździ/ ledwe w mrozy źimie. *RejZwierz* 100v, 138; *Mãcz* 194a; *Prot* B4v; ABowiem to dziś tobie máią zã rozum á zã ofobne kochánie/ gdzie ktho kogo álbo w práwie/ [...] álbo w iákiey gránicy/ álbo w iákieyźkolwiek roľpráwie ofzuka á podľtãpi. *RejZwierc* 191, 246; *ModřBaz* 140v; on vyrzawľzy kámiéń ná roli/ bieźãł y ľtãnãł ná kámieniu/ y zãwołał: owo gránicã. *SkarŻyw* 527, 527 [2 r.]; *ZapKošcier* 1579/24 [3 r.]; *BielSjem* 19 [3 r.]; *ActReg* 45, 80; *OrzJan* 52; Przećiwko ľãśiádóm przyáciennym, iefli ľã, weľpóľek pozwãnym o gránice, iáko ma byďź poľtãpiono *SarnStat* 461; OKoło gránic náľźey ľzláchty ták byďź chcemy obwãrowano *SarnStat* 464; A gdzie oboiã ľtronã znãków znãcznych między dźiedzínami nie bęďzie miáľã/ tedy powodowa ľtronã ku dowodowi gránic/ iáko wedle Prãwã iefł/ z świádku ma byďź

przypuśczoná. *SarnStat* 464; A tákowa rzéká álbo potoczek ma bydź zá gránice miáná *SarnStat* 466; O KOMMISSARSKICH gránicách zebranie krótkié, dla obiáfnienia gránic ziemkích *SarnStat* 467; STároftowie y Dzierzawcy dóbr náłznych/ gwałtów Szláchcie w gránicach [*in limitibus JanStat* 409] niech nie czynią *SarnStat* 844, 188, 459, 461 [6 r.], 462 [2 r.], 463 [2 r.] (55); *PowodPr* 71.

granica czego (12): *UstPraw* E2v, I2v; *StryjWjaz* B4; A kiedyby te ísprawy ízły o mále rzeczy/ toby łácniey/ z ćierpieć: ále wielekroć bywáią bárzo wielkie/ ábo o gránice imion [*de possessionum terminis*]/ ábo o cále imioná/ ábo o infze nieznośne krzywdy. *ModrzBaz* 90v; *GostGospPon* 170; tedy przedsię przyrodzone piérwíże rzéczyfko/ kędy piérwéy wodá ízłá/ ma bydź zá prawdziwą gránicę onych dziedzictw *SarnStat* 466; OBiáfniamy Státut około gránic dóbr nie wedle líftów y znáków w nich opiáfanych/ ále íż czynioné bydź máią wedle świádectwá ítárców *SarnStat* 842, 460, 688, 842 [2 r.], 843.

granica od czego (1): Te wielkie gośpodárfstwá mieli łobie zá nie/ Od íwoich włáfnych dziedzin nie czynili Gránic. *BielRozm* 8.

granica z kim (2): IEśliby kto máiąc gránicé z kim [...] drwá álbo infzé potrzebne ku wżywániu drzewá/ w cudzym leśie álbo gáiu rąbał *SarnStat* 471 [*idem*: gránice] 668.

granica między kim, między czym (a, i kim, czym) (13): yako tho schą granycze prave hy prawdziwe Myedzyhymyenyem Mloczinskiem hy borakowskiem *ZapWar* 1531 nr 2469; *MetrKor* 61/35; *RejZwierz* 247; ktorzi beli pozwani pozwem Ie⁸⁰ Mści Pana Woiewody Pomorskiego [...] odnofząc Mądat Ie⁸⁰ Mści do Sliachetnego Iędrzeia Kackiego o Granice miedzi Liniewkiem a / Liubaniem/ *ZapKości* 1581/24; *Phil* C3; ZA częłtym íwarem między poddánymi náłzými około gránic między dziedzictwy ich/ które czynioné bydź máią/ trudné y ciężkie niekiedy włczynáią íe pytania *SarnStat* 466, 461, 467, 469, 843, 1197, 1218, 1264.

W połączeniu z nazwą posiadłości lub przymiotnikiem od nazwy posiadłości (20): Kandy poydzye pan czirsky szswyathky swymy od (wangla sokolowskiego) granicze sokolowskyey thandi yego na prawo a Mikolaya visnyevskyego na lewo *ZapWar* 1515 nr 2175; Iako tham kandym schethl od falanth granicze tho yesth na lewo Rądzinskye ynacey vosczałkowskye a na prawo raschynskye *ZapWar* 1520 nr 2180; a on bendzie vinien doviescz y dokonycz granicz Nohaczowskich wsitkich *ZapWar* 1548 nr 2668, 1515 nr 2176, 1516 nr 2137, 2139, 1520 nr 2252, 2253 (20).

W charakterystycznych połączeniach: *granica* (*granice*) *dobr* (4), *dziedzictwa* (3), *dziedziny*, *imion*, *włości*; *granica komisarska* (3), *mianowana*, *nowa*, *ogłędowana*, *opisana*, *potwierdzona*, *prawa*, *prawdziwa* (2), *przeczna*, *rozmiotana*, *skażona*, *spolna*, *szlachecka*, *ziemska*; *granica kończy się*, *zgadza się*; *granic(e)* *dowód*, *krzywda*, *miejsce*, *objáśnienie*, *okazowanie*, *okopywanie*, *skażn*, *świádek* (2), *zepsowanie*; *granic(e)* *dokończyć*, *dowieść* (*dowodzić*) (3), *omieszkawać*, *patrzeć*, *podeprzeć* (2), *pomykać*, *przyczynić*, *zyskać*; *od granic(e)* *ić* (*pojść*, *przejść*) (6), *płacić*, *wziąć*; *do granie(e)* *brać*, *ić* (*odejść*, *przejść*) (3), *ściągać się*; *około granic* *egzekucyja*, *sprawa*; *około granic* *gwałt* *czynić*; *granicy* *leżeć*; *z granic* *zganiać*; *granice* (*granice*) *mieć* (3), *najachać*, *potwierdzać*, *przechodzić*, *przekazować* (2), *przestępować*, *przewłaczać*, *rozkryślać*, *ukazać* (*pokazać*) (5), *wyznawać*, *zapisować*; *o granicę* (*granice*) *krzywda* (3), *mandat*, *pozew*; *o granicę* (*granice*) *gabać*, *poz(y)wać* (*pozwany*) (5), *prawować się*, *skarżyć*, *swarzyć*, *uciec*, *uciskać*, *zgadzać się* (*zgodzić*) (3); *na granicę* (*granice*) *komisarz*, *pozew*, *zapis* (2); *na*

granice przysiąc; przez granice gnać; za granicę mieć (miany) (2), przyjechać (najachać) (2), przyjść, zapędzić; granicą być (2); na granicy (granicach) być, dowod, o granicy (granicach) księgi (2), wiedzieć; w granicy (granicach) gwałt czynić, oszukać, rozciągać się, rozdzielony (2).

*Frazy: »granica ma być pewna« (1): tákowem líftem práwým á nie záłtárzálem ábo też nie płotliwem ma być wierzano/ y owłzem oná gránicá ma być pewna á nie łkázoná. *UstPraw* I2v.*

*»granica przybiega, zaszła« [szyk zmienny] (1 : 1): w tákowey rzeczy dozwalamy poddánym náłżym wżywác brzegu oney rzeki/ ták łzeroko iáko łzeroko záłżłá gránicá oney dzyedziny iego. *UstPraw* E2v; Iże kędy gránice Szłácheckie do gránic Woiewódtwá drugiego przybiegáią, tám dwu Podkomorzów, álbo y trzech, iefli y trzecie⁸⁰ łie dotyka, wywodzą. *SarnStat* 460.*

*Zwroty: »ponawiać, ponowienie granic« [szyk zmienny] (1 : 3): ydącz thątho rzeką kthora byezy slaszv copanyskyego przesz yezyorko thak dlvgo alesz do wągła Rvszyeczskyego y Xaghenskyego pothpyerayacz prawa szwego y granicz ponawyayacz starych wedlug lystha sadowego yana dzedzyczna s brwynowa *ZapWar* 1527 nr 2376; Nath tho yescze wssythko pan Viernoss bendzie vinien [...] seznacz y poczwierdzicz tbe vgode we wssythkym a zwlaszcza okolo ponovienya thych granycz wyssey mianowanych *ZapWar* 1550 nr 2665, 1529 nr 2475; *SarnStat* 473.*

*»granice (po)stanowić; granice mają być stanowione; granic (po)stanowienie« = *fines constituere* *Modrz*; *limites constituere* *JanStat* [szyk zmienny] (3; 1; 2): áni gránic żadnych łtánowić/ áni przyiáżni iákokolwiek nárułzoney poiednáć vmiećie/ okrom gwałtu/ á łzymirłkiego naczynia. *ModrzBaz* 141; iáko też z innych podobnych rozłádków gránicé między dobry náłżemi królewłkiemi/ y dźiedzicznými [...] niech połtánowią. *SarnStat* 469; A dla połtánowienia gránic między dobry Szłácheckými y inych którychkolwiek Podkomorzy [...] Komorniká [...] ma náznáczác *SarnStat* 1218, 467, 843, 1310.*

*»(u-, po)czynić granice; (u)czynienie, udziałanie granic; granica (ma być, jest) uczyniona« = *granicies facere, granicies est facta* *JanStat* [szyk zmienny] (16; 21 : 1; 6):Iefliby kto kopce ná czyiem włypał nie wrzędnie/ tháki [...] ma zwieść Podkomorzego ku wdziáłaniu gránic pod winą 14 grzywien łtronie á łądowi tákże *UstPraw* Iv, I2 [3 r.] I2v; Bá toć iefzcze powinna rzecz/ Aleby nas Sláchy nie drzeć/ A poczynić nam gránice/ Praw nie wywrácác ná nice. *RejZwierc* 234; *BielRozm* 8; áby káždy pozywáiąc do łądu Ziemłkiego o vczynienié gránic [*pro graniciebus faciendis* *JanStat* 414] nie kładł piennężnego łzácunku *SarnStat* 461; ále powód powiedźie wrząd wedle łwéy woléy y łwégo łumnienia/ y vczyni gránicé kopce łypiąc *SarnStat* 465; Które gránicé przerzeczoným łpołobem vczynioné/ y przyśięgą powodową popráwioné/ Podkomorzy álbo iego wrząd łkaże ná wieki trwác *SarnStat* 467; A włzákże tenże gwałtownik będzie powinien [...] oné gránicé rozmiotáné z nowu vczynić y popráwić [*et eosdem limites a se disiectos restaurare, et de novo erigere* *JanStat* 422]. *SarnStat* 471, 234, 235, 456, 461, 466 (37).*

*»ujeżdżać granic« (1): Táiemnie wieżdźáią łtárodawnych gránic/ Párgáminy/ pieczęći dawne v nich zá nic. *KlonWor* 4.*

*»wieść, prowadzić granice; (ob)wiedzenie granic« [szyk zmienny] (3 : 1; 2): Też ku przyłędze łłuchác gđzye ma powod przyłędz z łwiádky/ iż łpráwiedliwie wiodł gránice. *UstPraw* I; A to dla tego/ iżby iákie gábánie od nich niebyłó przy okázowánium á obwiedzyeniu gránic. *UstPraw* I;*

SarnStat 456, 461, 464; A wżákże fię grunty krásć owi ludzie zdádzą/ Co krzywo y nieflufnie gránice prowadzą *KlonWor* 4.

Wyrażenia: »od granice do granice« (2): kadym przeshedl rzeką nrową przez lasszy ygaye od granycze proszkowskyey alesz do granycz moszenskich thady yesth byskvppe sdbykowskye na prawo a gąszynskye na lewo *ZapWar* 1532 nr 2402, 1553 nr 2685.

»dawność granic« (1): Mierzenie pól w Polfcze trudno ma bydź, boby fie zrużyło sílá controwerfiy dla dawności gránic. *SarnStat* 475.

»przeczna granica« (1): Decumanus ager, Prieczne gránice/ które dzielą ymienie od wřchodu słońca przeciw zachodowi. *Mqcz* 38c.

»przyrodzona [= *naturalna*] granica« (1): Podkomorzy w gránicách naprzód y náde wřzyftko ma pátrzyć przyrodzonéy gránice [*naturalem limitem JanStat* 409], to iest potoczka, álbo rzeki miedzy dziedzictwy płynący *SarnStat* 466.

»słuszność granic« (1): tedy wedle nápráwiedliwřzego wyrozumienia Commiffarzow/ ktorzy pod fumnieniem máią rozeznąć flufzność gránic w oney roznicy gdzie fię ftárzy zgodzić nie mogli *UstPraw* 12.

»sprawiedliwa granica« (3): Iako tładi kadi ya hydą hy hurzath schipie Granycze są spraviedlive Granycze ktore dzielą hymyeny moye hy bratha mego *ZapWar* 1542 nr 2503; *MetrKor* 61/35v; przysięże powodowa ftroná z fześcią świadkow łobie w rodzáiu równych ná prawdziwé y fprawiedliwe gránice [*super vera et iusta limitatione JanStat* 418] *SarnStat* 465.

»granica stara, starowieczna, starodawna« [*szyk* 3 : 2] (2 : 2 : 1): thv są stharowieczne granycze ktore dzielą hymyeny rakovskie sgaymy okanczkiemy *ZapWar* 1532 nr 2452, 1527 nr 2376, 1542 nr 2504; *Leop Prov* 22 arg; *KlonWor* 4.

»granica wągielna« = *granica załamana pod pewnym kątem lub oznaczona kamieniami węgielnymi* (3): Iako ya tho vyem kady Mykolay przesethl oth granycze vageyney lyesnovolskyey. *ZapWar* 1520 nr 2253, 1520 nr 2252, 1536 nr 2493.

»znak granic« = *signa limitum JanStat* [*szyk* 3 : 1] (4): yako then strvmyen Strzenyecznycza yesth granycz snak nasich *ZapWar* [1534] nr 2526; Który vkaze znácznieyřzé znáki gránic, tego Podkomorzy pode czcią y fumnieniem ma przypuścić ku dowodowi *SarnStat* 464, 476, 928.

Szeregi: »granica a(l)bo (i) miedza« = *limes aut meta JanStat* [*szyk* 5 : 2] (7): tedy ofstatek on czegoby pán nieprziznal ma bycz odesłan do prava ziemřkiego, o włafnozcz, o granicze abo miedze. *ComCrac* 20; *Calag* 256a; iáko rzeczoné dobrá albo dziedzictwo wři N. wřwych gránicách y miedzách zftárádawná iest roździeloné *SarnStat* 685, 214, 1249, 1250, 1253.

»granica i rozdział« (1): Kędy do gránice y rozdziału Płot, Rzeká, należy: pátrż w tych Tytuléch, Státutów włafnych z reyeftru. *SarnStat* 470.

»znaki graniczne i granice« (1): Ale gdy lifty Kommiffarzów nářzych znáki grániczné y gránice dóbr [*signa metalia, et limitationem bonorum JanStat* 407] nářzych z dobry fásiednémi řzlácheckiémi w łobie zámykájącé/ przez nas fą potwiérdzoné *SarnStat* 842.

Wyrażenie przyimkowe: »o granicę« (1): Zabywřzi yą w Golczewye kedi pana Jacubovi fynowye myáfakayá do Grzibowa o granyczą vcziekla. *LibMal* 1544/83v.

c. *O brzegach wód* (12) : W tym pienu chwali Prorok pana boga y dobroci iego iże niebo łtworzył do kthorego wftąpił w obłoku/ [...] iże woda nie wychodzi z granicz łwoich/ iże ten pan żywi zwierz y ptałtwo *WróbŻołt* hh6v; Y zakreliłes wodę graniczą ktorej nieprzełtąpią ani łie wroczą ziemię przykriwać. *WróbŻołt* 103/9, hh7v; Kto zawarł drzwiami Morze [...] Obtoczyłem ie gránicami moiemi [*terminis meis*]/ y założyłem záworę y drzwi. *Leop Iob* 38/10, *Ez* 48/21; *GrzegRóżn* N4v; *KochPam* 83; Zá twoim rołkazániém w brzegách morze łtoi/ A zámieryonych gránic przełkoczyć łye boi. *KochPieś* 72 [*idem*] *ArtKanc* P14.

granica czego (1): iáko Dawid mowi: Zámieryłes pánie gránice iego/ ktorych nie może minąć. *HistRzym* 104.

granica od czego (1): y záłożył gránice zyemie od wielkiego morzá *BielKron* 3.

granica miedzy czym a czym (1): Połtánowił gránice miedzy ziemią á miedzy wodami ták iż iedno drugiemu záłzkodzić nie może *RejPs* 152.

W charakterystycznych połączeniach: granica morska, wąska, zamierzona (2); *z granic wyjść; granice posta(no)wić* (2), *przeskoczyć* (2), *założyć, zamierzyć; granicami obtoczyć*.

Wyrażenie: »granice ziemie« (1): *BielKron* 3 *cf granica od czego*.

2. *Wszelkie znaki graniczne, kopce, słupy, rowy, miedze itp.* (62) : *BielKom* C2; Gdy kopáią gránice zyemię rozmierzáią/ Czáfem łie o máły kęs márnie zábijáią. *RejWiz* 87; *PapPan* Dd3v; Vrzędnik ma pilno łtrzedz wyorywánia gránic od łásiad/ á łwey ma pilnowác *GostGosp* 8; á ták tylekroć/ ileby gránic popráwić niechćiał y zabraniał łie/ ma czwórnaście grzywien przereczonéy łtronie/ y tákże wiele Sądowi ku zápláceniu przepádsz w káždé ósm niedziél. *SarnStat* 471.

W charakterystycznych połączeniach: granic skończenie, wiedzenie, wyorywanie; granice kopać, poprawić, ruszać z miejsca.

Zwroty: »granice ponowić (a. odnowić, a. odnawiać); ponowienie (a. odnawianie) *granic*« = *limites innovare JanStat* [*szyk zmienny*] (4; 4): Którá winę zápláciwłzy w drugich ósmi niedziél/ będzie powinien gránicé przepowiedziánym obyczáiem odnowić *SarnStat* 471; O ponowieniu gránic. *SarnStat* 472; Aby też w gránicách żadné nielubości y łpory niemogły łie wćząc: chcemy gránice w pięć á w pięć lat/ ielli tego potrzebá będzie/ odnawiać. *SarnStat* 1077; O odnawianiu gránic. *SarnStat* 1077 *marg*, 472, 473, 1176 [2 r.].

»granice kłásć, położyć; granic położyć; granice (były) położone« [*szyk zmienny*] (2 : 1; 1; 5): bi ony syechawschi siie łprawiedliwy thego włłitkiego dopatrzili y granicz dobrze polozili *LibLeg* 10/61v; y ten potich miełczach rofyezdzał y potich vrocziłczach granycze kladł yako sziemią Tatarską tak y sbyalingrodem tak tesz y sziemya woloską *LibLeg* 10/72; gdibifczie miely wolią na tho ze bi bili łlufchne a obiczayne granycze polozone albo vczyniyone tedibifczie wiłłaly [...] pana albo dwv w niewielkym poczczie *LibLeg* 11/85v; miely czy panowie waschi wełpolek znaschim Sandziakiem zgodzywłchi łłie wedlug łprawyedlywej rzeczi granycze polozicz. *LibLeg* 11/86, 11/83v, 86, 86v; *SarnStat* 1164, 1165.

»przekłádać granice; przekłádanie granic« [*szyk zmienny*] (1; 1): Podkomorzy bez przyczyny gránic przekłádáć nie może. *UstPraw* 12; O przekłádaniu granic. *UstPraw* 12.

»rozgraniczyć granicami« (1): które dobrą fwoię dziedziczne przereczony N. chce rozgraniczyć/ granicami [*dilimitare graniciebus JanStat 415*]/ y znaki gránicznými *SarnStat 462*.

»rozsypan(ow)ąć granice« = *determinare, dividere, dissipare Mącz (2)*: Distermino, Rozgraniczam/ rozlipnyę gránice. Id est divido, dissipo. *Mącz 450c*; KTóryby Stároftá rozsypan gránice/ áby ie powinien był wfytać [...]: y máią bydz trzymáne mocnie/ wedle kopcu *SarnStat 844*.

»(u)sypać granicę; (u)sypanie granic; granice będą sypane; granice sypający« = *terminos statuere Mącz [szyk zmienny] (2; 7; 1; 1)*: Iako thądi kadi ya hydą by hurzath schipie Granycze *ZapWar 1542 nr 2503; Mącz 412c*; Finitores – Granice lipaiacy, granice widzelaiący. *Calep 420b*; gdy powód będzie przysięgał z świádki na íprawiedliwe wiedzienié y fypánie gránic [*super iusta ductione et sipatione granicierum JanStat 116*]. *SarnStat 463, 456, 463, 468 [2 r.], 844, 1247 [2 r.]*.

»ustawić (a. postawić) granice; postanowienie granic« (2 : 1); *LibLeg 10/68v*; Alexander sftąpił z gory/ y wftáwił gránice przez kthoreby żaden nie fmiął przechodzić *HistAl K8v; SkarŻyw 357*.

Wyrażenia: »przenoszenie granic; przenoszący granice« (1; 1): O przenofzeniu gránic. *BibRadz Deut 19 arg*; Przekłety przenofzający gránice blizniego fwego [*qui attingit terminum proximi sui*] *BudBib Deut 27/17*.

»(u)czynienie granic; granice (mają być a. są) (u)czynione« [*szyk 6 : 5*] (7; 4): *LibLeg 11/85v*; rofkázuiąc pozwánemu álbo przekazánemu/ áby ftánał przeciw powodowi/ ktory zwiodł wrząd/ y też ku fypániu Kopcow/ á vczynieniu gránic *UstPraw I*; gdy wrząd powodowa ftroná powiedzie ku fypániu y czynieniú gránic [*ad sipandum et faciendum granicies JanStat 416*]/ między dobry przereczonými *SarnStat 463*; A ták zá temi znákami które przeydzie/ á przysięze/ tám gránice máią bydz czynioné y kopce wfypane *SarnStat 472, 472, 473 [2 r.], 1176 [3 r.], 1177*.

»umocnienie granic« (1): yzbi y wałchi y nałchi poddany pograniczny ytesz panowie zadney potim kv skardze prziczini niemiely, a od poftanowienia y vmocnienia granicz abi potim kazdi swe wiedzacz swego wziwał a na czvdze nieprzychodził *LibLeg 10/68v*.

»granice żelazne« (2): A ták wymyflil Ruskich kráin doftháć poki iego dziad Chabry granice żelázne záłożył. *BielKron 348, 345 marg*.

Szeregi: »(ani) granice, (i, abo, ani) kopce« = *termini et gades terrarum JanStat [szyk 14 : 4] (18)*: *UstPraw I*; Praediator, qui peritus est iuris ad praedia pertinentis, Podkomorzym może być zwan/ który gránic y kopców obyczáye y záchowanie y práwá wie. *Mącz 317c, 38b, 412c, 450b*; áni gránic áni kopców w niwczym nie kažemy vmnieyfzác/ álbo w nieprzeftpieczność przywodzić *SarnStat 1119*; GDzie między którą Szláchtą w iednéy y w téyże wsi/ ábo dziedzictwie iednym/ y w imięniu ich nie byłyby położoné pewné znaki gránice ábo kopcé między częściami y działý ich *SarnStat 1164, 472 [3 r.], 473 [2 r.], 1176 [4 r.], 1177, 1247*.

»granice i słupy« (1): Ná włchod słońcá poftáwił gránice y żelázne słupy v Niepru *SkarŻyw 357*.

»granice i uroczyszcz« (1): fwyado[ly] my thich granycz gospodarłkich poky a po ktorim myefczam granycze y wroczyfzca fą panstw ye⁸⁰ M. xyeftwv wyelikomv Lytowłkyemv y fsziemią Tatarłką *LibLeg 10/71v*.

»znaki, (i) granice« = *signa et limites JanStat [szyk 4 : 3] (7)*: yako pothy są granycze hy snaky hymyeny nasego *ZapWar 1529 nr 2477; LibLeg 11/86v*; Gránice oné ták wtwierdzone przez

przysięgę za znaki y granice między Królestwem Polłkim y między nowym Márgrábfłtwem ná wieki máią zołtác. *SarnStat* 1072, 462, 1053, 1164, 1264.

3. *Obszar, terytorium, ziemia zawarta w jakichś granicach; fines Mącz, Cn; regio Cn (203)*: *ZapWar* [1534] nr 2526; *LibLeg* 11/81; Nacięzey ci łnadz będzie/ tu z nim z granicz wyniłc A potym iuz z nim czo chczelz tam mozelz wczynic. *RejJóz* B; A przeto opátrz tho á bącz drzewiey niź w gránice w nidzielz/ iákie tobie vciski y niebełpieczności mogą fie przydác *HistAl* H2v; *MurzNT* 6 marg; Przyzwał Pan łprołnych much wyełkość w gránice ich włlytki *LubPs* Yv, hh3v; poydziem łobie [...] ták długo dokąd nie wynidziemy z gránic twoich *Leop Num* 21/22; Od pułzczey y od Libanu/ rzeki wielki Euffrátén/ aż do morzá ná zachod słońcá/ będą gránice wálłfe. *Leop Deut* 11/24, *Num* 21/23, *Ios* 1/3, *Ez* 48/13, *Ioel* 3/6, *Mar* 5/17; Gdybyłmy poddányim náłzym rołkazáli rułzyć fię ná woynę z gránic/ tedy niź fię rułzą obiecuiem im dác ná łzkodę Kopijá/ pięc kop grołzy *UstPraw* D3, D3; Y záložę gránice twe od morzá czerwonego/ áż do morzá Pálełtyńłkiego *BibRadz Ex* 23/31, *Ios* 1/4, 13/30, *Iudith* 3/10; *Goski* A12; *BielKron* 18v, 194, 226v, 343, 441v; *Mącz* 220d, 467d; *RejPos* 73v, 300; *RejZwierc* 185v; A ielłi ty odmawiałz pułćić/ oto ia porážę włzytkę gránicę twoię [omnem terminum tuum] zábámi. *BudBib Ex* 8/2; Záydzićie do Chálná/ á obacźćie [...]. Izali lepłze niź te krolełtwá? Ielłi wiewłza gránicá iych niź gránicá wálzá? *BudBib Am* 6/2, *Iudic* 11/20, 1.Reg 7/14, *Ioel* 3/6; *ModrzBaz* 73; *Calag* 120a; Panu day cześć połádo Siońłkiéy łkály: [...] Który pokoieł włłł twoie gránice *KochPs* 213; *StryjKron* 95, 552; *GrochKal* 17; *WujNT Matth* 8/34, *Mar* 5/17, *Act* 13/50; *SarnStat* 132 [2 r.], 181, 218, 628, 890 (10); *KlonWor* A4v; *KmitaSpit* A4v; *SkarKazSej* 666b [2 r.].

granica kogo, czego (26): *MiechGlab* 60; *WróbZołt* 7/7; *KrowObr* 57; I pogrzebłi go/ na gránicách dzierzáwy ie⁸⁰ [in finibus possessionis]/ w Támnáthfare *Leop Ios* 24/30, *Deut* 2/4, *Iudic* 20/6; *BibRadz Iudic* 2/9, *Iudith* 4/3, 1.Mach 14/6; *BielKron* 41v; *BudBib Ios* 24/30, *Iudic* 11/22; *Phil* C3; *WujNT Act* 17/26; *SarnStat* 1113. Cf »granice korony«, »granice krolełstwa«, »granice ojczyzny«, »granice pańłstwa«.

W połączeniu z nazwą kraju, z przymiotnikiem od nazwy kraju, ludzi ten kraj zamieszkujących lub z imieniem właściciela lub władcy danego kraju (37): *OpecŻyw* 175v; *LubPs* S6; *KrowObr* 57; Ale cóá mnie zwámi Tyrze/ y Sydonie/ y włzyłthká gránico Pálełtyńłka [et omnis terminus Palestinorum]? y zali fie wy nádemną pomłćiććie? *Leop Ioel* 3/4, 1.Reg 11/3, 4.Reg 10/32; A ták [...] przyłzedł ku morzu Gálileyłkiemu/ przez poárzodek gránic Dekapolis. *BibRadz Mar* 7/31, *Gen* 23/17, *Deut* 2/4, 1.Reg 11/3, 7, *Iudic* 4/3, 1.Mach 9/72; *BielKron* 41v, 231v; *RejPos* 203v [2 r.], 255, 300; Bom ia teź prołty Polak nigdzyey nie ieždziáiąc/ Tum fie páłł ná dziedzinie iáko lecie záiąc. Z gránice Polłkiey mile nigdzyem nie wyiechał *RejZwierc* 240v, 255v; *BudBib Iudic* 11/21, 19/29, *Ioel* 3/4; *SkarJedn* 248; *SkarŻyw* 357 marg; *StryjKron* 406; Nie tegoć záłłzyły wdźięczné rymy moię/ Które od vmárzłęgo morzá imię twoie Rozniołły áż do brzegu Murzyńłkiéy gránice *KochFr* 95; *WujNT Mar* 7/31 [2 r.]; *KlonKr* F3. Cf »granice koronne, korony«.

W charakterystycznych połączeniach: granica wielka (2); granice ziem; granic brzeg, dalekość, odbiec, (po)łrzodek, rozność; do granic roznieść się, wstąpicć, wyprawić; od granic oddalić, odegnany, odpędzác, wyrzucić; z granic ruszenie, wyježdźanie; z granic odejść, przyjść, przypláwić się, ruszyć (się) (4), (ś-, wy)ciágnąc (4), wybić, wyganiác (wygnác) (2), wyjechać (ježdzić) (4), wyjść (wyniść) (8), wypędzić

(wypędzać) (4), wyrzucić, wywozić (2); granicy dać pokój; granicę (granice) poborzyć, pokojem ustać, porazić, spalić, umniejszać (4), wyswobodzić, założyć, zamierzyć, zasieść; przez granice iść (pojść, przejść) (4); w granice wnieść; granicą iść; na granicach pogrześć (pogrzebać) (3); po granicach być (2), iść (pojść) (2), rozesłać (posłać) (5), zostać; w granicach dostać się, mieć, mieszkać, odejmować, oglądać, okrwawić, osadzić, pomordować, porazić, przyjąć, rozdzielony (2), słyszeć, sprawiedliwość czynić, trwać, trzymać (2), ujść, ukazać, zabić, zachować (5), założyć, zawierać się; w granicach leje się krew (2), podkanie.

Zwroty: *peryfr.* »na końcu miecza granice swe mieć« = *zbrojnie rozszerzać swe granice* (1): MEzny Sławiánin [...] Rozłzerzał z nimi włość w łerz, wzdłuż, łeroko, [...] Ná końcu Mieczow gránice łwe máiąc, A nieprzyjaznym plácu dołtawáiąc. *KlonKr A*.

»granic pomknąć« = *finis proferre Mącz, Cn; propagare a. proterminare finis Cn* (2): *Mącz 127d*; Tuż po nim widzę mężné Boleławy/ Prze których dzielność/ y łtáteczné łpráwy/ Polłká łzeroko łwých gránic pómknęłá *KochPieś 12*.

»postąpić granic« (1): Gdzie aczkolwiek przes pana Tharla yvsz nam swą volą ołteczną [!] oznaymył yz niechcial półtapycz granycz yedno podemie. *LibLeg 11/77*.

»w granicach przestrońno czynić« = *rozszerzać granice* (1): Odpowiedzwał Iozue áby łobie w gránicach przełtrono czynili/ á dobywáli kráin po goracł dálej zá zyemię obiecáną. *BielKron 48*.

»granic przyczynić« (1): MOSKIEVVSKA DVME, BY PIORVN, ZGROMIVVSZY, GRANIC Y SLAVVY POLSZCE PRZYCZYNIVVSZY. *GrochKal 20*.

»granic przymnażać (a. mnożyć), przymnożenie« (2 : 1): *StryjWjaz B4*; włtáwicznie woyny wiodł/ częłtymi zwyćięłtwy gránic Litewłkich/ przymnażáiąc. *StryjKron 360, 250*.

»granice rozszerzyć, rozciągnąć, rozprzestrzenić; granic rozszerzenie (a. rozszerzanie); rozszerzać w granice« = *proterminare Calep [szyk zmienny]* (10 : 1 : 1; 3; 1): Rozprzełtrzenił gránice [*dilatavit finis*] narodu łwego y był łprawcá ziemié. *BibRadz 1.Mach 14/6; BielKron 240*; Tim ci Polłka urołła/ a granice łwoie Rozciągnęłá łzyroko miedzy morza dwoie. *KochSat A2v*; Gránice rozłzyrzáli w rozliczne kráiny/ Nie tylko áby ich co miał wiác kto iny. A dziś choć nam przypada rozłzyrzenie gránic/ Włzytko to nam fábułá/ włzytko to nam zá nic. *RejZwierc 246v; BudBib Deut 12/20; ModrzBaz 127v; SkarŻyw 357 marg; StryjKron 6, 95; GórnRozm Mv; Calep 866a; Phil C3 [2 r.]*; Z ochotą ławy we włzem przełtrzegáiąc, A nie milłzego nád nię tobie máiąc. Rozłzerzał Polłkę w gránice łzeroko *KlonKr Cv; CiekPotr 88*.

»wtargnąć w granice, do granic« (1 : 1): áni pothym śmiał wtárgnąć w gránice Zydowłkie [*de terra Iuda Vulg*], *BibRadz 1.Mach 9/73; BielKron 231v*.

»granice w pokoju zachować« (1): Bo przytymże rołkazániu tákim obiecál im to Pan Bog/ iż gránice ich w pokoiu záchowác miał *SkarKaz 41a*.

Wyrażenia: »granice koronne, korony« = *finis Regni JanPrzyw* (3 : 2): Gránice Koronné, y Wielkiego X. Litewłkiego, obiecuie Król nieumnieyłzác, ále ich brónić. *SarnStat 124*; áby ludźie náłzy [...] łoli/ zwłáczzá w bálwániéłch zupełnych/ z gránic Korony náłzýy do Słáłká y do Móráwy inłzými drógámi/ iedno przez Ołwięcím nie wywołzili *SarnStat 967, 12, 1230, 1233*.

»granice królestwa« = *termini regni JanStat (6)*; *UstPraw D2 [2 r.]*; wżakże dopuścił im [*król Edom*] po gránicach królestwá fwego iść/ á lud iego nośił im żywności przedawác *BielKron 41v*; Gránic królestwá mégo Polfkiégo nie będę vmnieyźać *SarnStat 124, 124, 891*.

»granice ojczyzny« (1): Každý w gránicách oyczyzny fwey chlebá Može dośtawác ile mu potrzebá. *KlonFlis Cv*.

»granice państwa« (1): [*Bajazet*] mocą á chytróścią fwą rozśzerzył gránice pańftwá fwego *BielKron 240*.

»aż na skończenie granic« = *bardzo daleko (1)*: iż káždey tákiey bialeygłowy aż ná fkończenie gránic á bárzo dáleko fłynie fławá á zápłátá iey. *RejPos 306*.

»granice starodawne« (2): Obiecuiemy [...] Powiáty onéy źiemie przerzeczonóy [...] w ich gránicách ftárádawnych/ [...] nienárnńzenié záchowác wiecznémi czáfy. *SarnStat 1059, 1188*.

»szyroke granice; szerokość granic« (1; 1): ktorzy powiedzieli/ iź Polfka [...] zá iego pánowania ofwiecona być miálá/ co Pogánie rozumieli/ iź miálá być fzerokością gránic rozmnożona. *StryjKron 150*; a tym fpofohem gránice fąfiádow fwoich rozśzerzyli/ woląc życzyć fzyrfzych gránic Oyczyźnie fwoiey niż fámym fobie żywotá. *Phil C3*.

Wyrażenia przyimkowe: »po gránicách« = *in terminos Vulg; in termino PolAnt (10)*: á wźiawfzy żonę moię/ hániebnie iey vżywáli/ thák że theż vmárłá. Thę ia wźiawfzy zřabátem ná fzthuki/ y poślátem ie po wfyfťkich gránicách dzierzáwy wáfey *Leop Iudic 20/6, 1.Reg 11/7; BibRadz Gen 23/17, 1.Reg 11/7, Ez 45/1, Iudith 4/3; BielKron 41v [2 r.]; BudBib Iudic 19/29; SkarJedn 248*.

»w granicach(-y)« = *in terminis, in terra Vulg; ad terminos PolAnt (37)*; *ZapWar 1525 nr 2317; OpecŻyw 175v*; teras także ye⁸⁰ Czes. M. raczil mv rofkazacz abi takiesz wedlie przodkow swich to woyewodztwo trzymal wgranyczach tich *LibLeg 10/65v, 10/65 [2 r.], 65v, 11/20*; Powftáń miły panie w gniewie twoim (naprzeciwno nieprzyjacielom moim) á vkaż mocż fwą w graniczach nieprzyjacioł moich. *WróbŻolt 7/7; RejPs 155; LubPs S6, ff2v; Leop 4.Reg 10/32, Ier 15/13; BibRadz Num 34/2, 4.Esdr 9/8, 12/34; BielKron 48*; A zá tákiemi fpráwámi náfzymi/ á zá tymi dekrety Páńfkiemi/ iuz fie miefzáiá opák fpráwy náfze/ iuz fie pocżyna lać krew około gránic náfzych y w gránicách náfzych/ á wżędy *RejZwierc 255v, 255, 255v; BudBib Ier 15/13, 4.Esdr 9/8, 1.Mach 3/36; MycPrz I C; WierKróc A3v*; Okázuiąc fwe prawné do tego obrony/ Zá którými chćiał/ áby obie ftronie trwály W fwych gránicách/ iáko ich przodkowie trzymáli *ZawJeft 12*; To záchowawfzy: iż wieś Trzebiefzów w fwych gránicách [*in suis limitibus JanStat 849*] będźie miálá wolność łowienia. *SarnStat 1073, 670, 685, 891, 1059, 1113 (9); KlonFlis Cv*.

W przén (4) : wżytkie czáry/ guflá [...] z wiernych ludzi ferc wykorzenić/ y z gránic fwych potym wypálentowác. *CzechEp 111; GosłCast 55*.

Zwroty: »pomykać granic« (1): Nigdy w fwoiey mierze Chćiwość władze nieftoi: záwżdy/ iáko powodź/ Pomyka fwoich gránic nieznácznie/ aż potym Wfzytki polá záleie. *KochOdpr Cv*.

»granice rozszerzać« (1) : y gđziem iá iest gránic nierozśzerza/ Lotroftwo: z kimem ná przek/ tám moiá broń zmierza. *RybGęśli C2v*.

Przen: Cała ziemia i jej mieszkańcy (26) :

Wyrażenia: »(wszy(s)tki(e)) granice świata« [szyk 7 : 1] (8): *WróbŻółt* 58/8, 64/6, gg4v; *LubPs* F2v; Abowiem on ielt Bog twoy/ ktorego będą chwalić wżyfcy krolowie y wżytki grńnice ſwiątá tego. *RejPos* 231v, 262; *WujJud* 38, 118; *Widziáły/ [...]* wżyftkie tego ſwiátá grńnice zbáwienie BOgá nálzego. *ReszPrz* 104.

»(wszy(s)tki(e)) granice ziemskie, (wszej) ziemie« = *fines a. termini terrae Vulg* [szyk 11 : 6] (9 : 8): Pan ſam ſádzic będye tey zyemie grńnice/ A porowna w ludzyech wżytki ich roznice. *LubPs* hh2v, E2v, E3, O4v, P2v, Q4, V6v; *Leop Tob* 13/13, *Ps* 97/3; *SarnUzn* E2; *RejPos* 104v; Roily ſye po niebie wkrąg łykáwice/ A ſtrách zdeymował wżytki ziemſkie grńnice. *KochPs* 114, 93, 201; *LatHar* 15, 360; *RybGęſli* D3.

Wyrażenie przyimkowe: »po granicach« (4): *WróbŻółt* 58/14; A náwrocá ſie ſercem prawdziwym do nyego/ Po wſſech grńnicách ſwýátá będą chwalić yego. *LubPs* F2v, E2v, O4v.

a. Okolica (7) : Thy wſſiſtky rzeczi wyedzancz Krolyowa yey Mcz [...] abiffya wdzyerzawye ſſwoyey granyczey Barſzkyey wedlye volyey yeho Kro. Mczy y poſpolythey potrzebi zachowala *LibLeg* 11/134; *WróbŻółt* 43/14; Tedy oćiężálá [!] ręká Pańſka nád Azończyki/ y ſtárł ie: y zaráził niemocą ná ſkrytym mieyſtcu zádku/ Azot miáſto/ y grńnice iego [*et fines eius*]. *Leop* 1.Reg 5/6, 1.Mach 10/89; *BudBib* 1.Mach 10/89.

Wyrażenia przyimkowe: »po granicach« (1): y poſławſzy pobił wżytkie dzieći/ ktore były w Betlehemie/ y po wżytkich grńnicách [*in omnibus finibus*] iego *WujNT Matth* 2/16.

»w granicach« (1): pomordował wżytkie páchołétá/ ktore (były) w Bethlehemie/ y we wſzech grńnicách iego [*in omnibus finibus eius*] ode dwu lat y niżej *BudNT Matth* 2/16.

4. Graniczenie, wyznaczanie granic, sprawa, spór o granice; limitatio *JanStat [w pl]* (73) : tedj pan Cziechonowski yvsz tho nassia bierze isz ma ymienie ono s onych przezysskow oczysseicz a iessly by richley ſiá granicze skonczyly tedj wneth pothem maia s sobá okolo dzialu wiecznego namaviacz *ZapWar* 1548 nr 2668; Gdy by ſtároſtá álbo ci co imienia nálze dżierzą/ omieſzkawali być ná grńnicách/ tácy przes nas máią być winą karáni *UstPraw* A3v; Też Stároſtowie nálzy przed czálzem grńnic máią Stároſtę nálzego obwieſć dwie niedzyeli liſtem twym przes Woźnego *UstPraw* I2v, 12, I2v; *RejZwierz* 101; Iednego czáfu był Przemyſł káfkaw ná Czťirádá páná iednego Czełkiego/ kthoremu był poruczył ſpráwę około grńnic ziemiáńſkich. *BielKron* 320; Grńnice. Nuż záſie ná Grńnicách/ iákie ich vtraty/ Stroi ſie by ná woynę/ w ſáſiedzctwie ná bráty. Zbroyniey ſie wypráwiáią w Grńnice ná ſwary/ Niżli kiedy do Moſkwy/ albo ná Tátary. *BielSat* C4v [*idem BielRozm* 23], C4v, N4v; Ow też obyeyay/ że ſwiádkowie przyſięgáią o czym niewiedzą/ iáko bywa ná grńnicách [*infinibus regundis*] y v ſáďow/ ma być odrzuczon. *ModrzBaz* 85v, 140v; *BielRozm* 5, 23 [4 r.]; Gdzie tedy [...] potrzebá przyiáćioł/ iáko v was ná rokách/ ná grńnicách/ ná ziązdách tám iákoby nie było práwá. *GórnRozm* E2, L; Ale iuz teraz trzy grzywny od kázdych grńnic [*a singulis limitationibus JanStat* 423] brác máią *SarnStat* 476; tedy Kommiſſarze wedle ſwégo ſumniénia zgadzáiąc ſtárce wedle ſwégo rozſádku grńniczyć będą/ y grńnice ſkońcżą [*limitationem ipsam prosequuntur et terminabunt JanStat* 406]. *SarnStat* 840; INnotefcentia Kommiſſárſka wełpółek z Mándatem do Stároſty/ przez Woźnégo y dwu ſzláchćicu ma bydź wniesiona przed grńnicami [*ante limitationem JanStat* 404] dwie Niedzieli *SarnStat* 840; Item/ iż częſtokróć Podkomorzowie álbo ich Komornicy przewláczáli grńnice álbo

zfolgi niektóry/ albo za potrzebą iedney łrony/ chocia drnga niechciała *SarnStat* 935, 459, 473, 474 [3 r.], 493, 579 (38); odeymnią mu/ ábo hámuią Confederácią/ religią y chwałę Bożą [...]: Compoliciją/ dochody kápłáńłkie Comiłsiámi/ gránicámi ábo záciiągámi/ grunty Duchowne *PowodPr* 60.

granice z kim, z czym (9): Ielli kto gránice ma mieć z Podkomorzym. *SarnStat* 459; O gránicách z dobry Królewłkiemi. *SarnStat* 934 *marg*, 461 [2 r.], 838, 894, 910 *marg*, 1055 *marg* [2 r.].

granice między czym (i czym) (2): *UstPraw* 12; IZ zatrudniáne częłtokroć zwykły bydź/ y przewłaczáne gránice/ między dobry náłzemi Królewłkiemi/ y dobry obywatelów Królestwá Polłkiégo *SarnStat* 841.

W charakterystycznych połączeniach: granice odprawują się, są (mają być) (3), skończą się (mają się skończyć) (2); granice przewłaczane, ziemiańskie; granic bronić (zbraniać) (2), prosić (2), proszący (5); granic czas, miejsce, niedoście, objaśnienie, postępek, skończenie (4); do granic komisarz; od granic brać, płacić; około granic sprawa; granice mieć (3), przewłaczać, (s)kończyć (6); na granice wyjeżdżać; na granice komisja; o granice prosić; w granice wyprawiać się (2); na granicach będący (2), by(wa)ć (2), przysięgać, uczynić; na granicach komisarz, komisja, przysięga, utrata; w granicach drapać, mieć baczność, ścisnąć.

Szereg: »granice albo (a) rozdzielenie graniczne (a. rozdział)« (3): My y potomkowie náłzy nie będziem dáwać Commiłfyey iedno ná gránice miedzy dobrámi náłzemi/ á o rozdział miedzy brácią albo bliłkami *UstPraw* 12; To téż obiecuiemy: iż włzyłtkim profłzającym od nas gránic áłbo rozdzielenia gránicznégo miedzy dobry Stołu náłzého Krolewłkiégo/ y dobry profłzających/ zezwaláiąc damy dwu Przełožonych/ áłbo Vrzędników *SarnStat* 910 [*idem*] 839.

5. *Kres, koniec (o czasie); finis BartBydg* (5) : Finis, granycza, kresz, dokonanye *BartBydg* 58b; MOy wiek/ czáfem krotkim/ iák łznurem zmierzony/ A iáko gránicą pewną obtoczony *GrabowSet* B2.

granica czego (3): *BibRadz Iob* 28/3, I 283c *marg*; Zaž niewieź/ ze zwoliam/ Páná Bogá twego vmierałz y żywotá twego gránicá od Páná ielł zámierzona *BiałKaz* Cv.

Synonimy: 1. dzielenie, linija, rozdział, rozdzielenie, ściana; 2. kopiec, miedza, słup, uroczyszcze, znak; 3. ziemia; 5. dokonanie, dokończenie, koniec, kres, skończenie, wyjście, zamknięcie.

Cf **GRANICZENIE**